

16. YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA GELEN İNGİLİZ SEYYAHLARIN GÜZERGÂHLARININ HARİTALANDIRILMASI

Merve Nur Othman,

Tarih Bölümü

4.Sınıf Öğrencisi

Üsküdar Üniversitesi

E-posta: mervenur.othman@st.uskudar.edu.tr

Bilimsel Danışman: Uygur Aydemir,

Tarih Bölümü/ Dr. Öğr. Üyesi

Üsküdar Üniversitesi

Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Uygur Aydemir ile yürütmekte olduğumuz ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenen bu proje, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden İngiliz seyyahların seyahat güzergâhlarını tarihî, coğrafi ve kültürel yönleriyle incelemeyi amaçlayan, hâlihazırda devam etmekte olan kapsamlı bir araştırma çalışmasıdır. Bu proje ile yalnızca seyyahların fiziksel hareketlerini değil, aynı zamanda bu hareketlerin arkasında yatan diplomatik, ekonomik, dinî ve entelektüel motivasyonları da analiz etmeyi hedefliyoruz. Böylece seyahat rotalarının yalnızca birer coğrafi çizgi değil, aynı zamanda kültürel temasın, bilgi aktarımının ve algı inşasının birer aracı olduğu yaklaşımdan yola çıkarak kapsamlı bir şekilde incelemekteyiz.

Araştırmamızın temel hedeflerinden biri, bu seyahatlerin güncel teknolojilerle görselleştirilerek yeniden yapılandırılmasıdır. Bu kapsamda, söz konusu rotalar tematik ve noktasal olarak sınıflandırılmakta ve ArcGIS tabanlı coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla dijital haritalar hâline getirilmektedir. Proje sonunda bu haritaların, kamuoyuyla paylaşılacak etkileşimli bir web sitesi üzerinden erişime açılması planlanmaktadır. Böylece yalnızca akademik camiaya değil, tarih ve seyahat kültürüyle ilgilenen daha geniş bir kitleye de hitap edecek, açık erişimli bir dijital kaynak sunulması hedeflenmektedir.

Bu projenin ortaya koymayı amaçladığı başlıca katkılardan biri, erken dönem İngiliz-Osmanlı ilişkilerinin doğasını daha kapsamlı biçimde anlamaktır. Bu ilişkilerin sadece resmî diplomatik veya ticarî düzeyde değil, aynı zamanda bireysel seyyahlar aracılığıyla ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve geliştiğini göstermeyi amaçlıyoruz. Ayrıca seyyahların yüzyıl boyunca Osmanlı topraklarında seyahat amaçlarını tespit ederek hem diğer seyyahlarla karşılaştırmamıza hem de yolculuklarını anlamlandırmamıza olanak sağlıyor. Böylelikle 16. yüzyılda İngiliz seyyahların Osmanlı coğrafyasında izledikleri yollar, konakladıkları şehirler, etkileşime geçtikleri toplum kesimleri ve bu temaslardan doğan gözlemleri üzerinden, iki ülke arasındaki karşılıklı algıların nasıl oluştuğunu analiz ediyoruz.

Bu bağlamda araştırmamız, aşağıdaki temel sorulara odaklanmaktadır:

16. yüzyılda İngiliz gezginler Osmanlı topraklarına ulaşmak için hangi kara ve deniz yollarını tercih etmişlerdir?

Bu yolculuklar esnasında hangi limanlardan giriş yapmış, hangi güzergâhlar üzerinden ilerlemişlerdir?

Güzergâhlar yalnızca kıyı şehirleri ve önemli ticarî merkezlerle mi sınırlıdır, yoksa Anadolu'nun ve Mezopotamya'nın iç bölgelerine de ulaşılmış mıdır?

Seyahatlerin ardında yatan temel motivasyonlar nelerdir ve bu motivasyonlar 16. yüzyıl boyunca nasıl bir dönüşüm geçirmiştir?

Bu sorulara verilecek yanıtlarla, proje yalnızca bireysel seyyah deneyimlerinin ötesine geçerek, dönemin tarihsel bağlamında İngilizlerin Osmanlı topraklarındaki varlıklarını anlamaya ve dönemin konjektürel yapısında etkileyici siyasal, sosyal ve kültürel iklimini daha net bir şekilde ortaya koymaya çalışmaktadır.

Projemiz, tarih ve coğrafya disiplinlerini bütünleştirici bir bakış açısıyla bir araya getiren disiplinlerarası bir yaklaşımı benimsemektedir. Özellikle seyahat güzergâhlarının görselleştirilmesinde mekânsal analiz programlarından ArcGIS yazılımı kullanılmakta, bu sayede karmaşık rotalar hem yatay (mekânsal) hem de dikey (zaman-mekân) ekseninde takip edilebilmektedir. Seyyahların hangi tarihlerde nerelerde bulundukları ve ne tür temaslarda bulunduklarının yalnızca haritalar aracılığıyla görselleştirilmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda dijital ortamda da erişilebilir biçimde sunulması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın temel kaynaklarını, 16. yüzyıla ait İngilizce seyahatnameler, kişisel mektuplar, diplomatik raporlar, esaret anlatıları ve döneme ilişkin diğer birincil belgeler oluşturmaktadır. Bu birincil belgelerin yanı sıra, çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesinin inşasında Yerasimos'un *Les voyageurs dans l'Empire ottoman* adlı eseri ile Gerald MacLean'ın erken modern dönemdeki İngiliz-Oryantal ilişkilerine dair çalışmaları temel alınmaktadır [Yerasimos, 1991; MacLean, 2009]. Ayrıca, Daniel Goffman'ın *Osmanlı İmparatorluğu'nda İngilizler (1642–1660)* adlı eseri esasen 17. yüzyılı odağına almakla birlikte, 16. yüzyıldaki İngilizlerin Osmanlı topraklarındaki ticarî ve diplomatik faaliyetlerine ilişkin önemli veriler sunduğundan, bu çalışmadan da faydalanılmaktadır [Goffman, s. 17].

Çalışma kapsamında ayrıca, Gerald MacLean tarafından ortaya atılan “emperyal kıskançlık” (*imperial envy*) kavramı ekseninde, erken dönem İngiliz-Osmanlı temaslارının arka planında yatan güç ve üstünlük rekabetine de odaklanılmaktadır [MacLean, s. 24-26]. 16.yüzyıl İngiltere'sinin Osmanlı karşısındaki konumu, gezginlerin anlatılarında çoğu zaman bir kıskanma, hayranlık ve zaman zaman da düşmanlık içeren bir tonla dile getirilmektedir. Bu anlatılar, aynı zamanda İngilizlerin Osmanlıları hem egzotik hem güçlü bir “öteki” olarak konumlandırmalarını ve bu imaj üzerinden kendi kimliklerini nasıl yeniden inşa ettiklerini göstermesi bakımından da değerlidir.

Son olarak, bu proje 16. Yüzyılda Osmanlı coğrafyasını ziyaret eden İngiliz seyyahların seyahat güzergâhlarını haritalandırmakla kalmamış, İngiltere-Osmanlı ilişkilerini ticarî, diplomatik ve kültürel dinamikleri ortaya koymayı amaçlamakta. Aynı zamanda seyyahların Osmanlı topraklarındaki seyahatlerinin arkasında yatan diplomatik, ticaret ve entelektüel motivasyonları da görünür kılarak, multidisipliner bir yaklaşımla mekânsal analiz gerçekleştirerek ilgili literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu sayede, salt metinsel bilgiyi vermenin yanında dönemin konjektürel yapısını haritalar aracılığıyla görselleştirerek bu alanda çalışacak olan araştırmacılara ve ilgili olan okurun dikkatini çekmeye çalışacaktır. Böylelikle hem nitelikli eğitime destek verilmesi hem de tarihî, coğrafi ve kültürel unsurlara katkı sağlanmayı amaçlamaktayız.

BİBLİYOGRAFYA

1. Goffman, D. 2001. *Osmanlı İmparatorluğu'nda İngilizler (1642-1660)*, (çev. Ayşe Başçı-Sander). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınevi. 17 s.
2. MacLean, G. 2009. *Doğu'ya Bakış 1800 Öncesi Dönem İngiliz Yazmaları ve Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Sinan Akıllı. (1.Basım) İstanbul: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık. 24-27 s.
3. Yerasimos, S. 1991. *Les voyageurs dans l'Empire Ottoman: XIVe- XVIe siècles*. Ankara: Imprimerie de la Société turque d'histoire. 9 s.